

Primerjava učnih načrtov in vključenost priporočil za medpredmetno povezovanje likovnih vsebin

EDA BIRSA

Povzetek S kvalitativno analizo vseh učnih načrtov predmetov od 1. do 5. razreda osnovne šole v Sloveniji smo želeli ugotoviti, kako so v učne načrte vključena priporočila za medpredmetno povezovanje. Razvrstili smo jih v tri kategorije: navedbe predmetov, implicitne navedbe in eksplicitne navedbe. Rezultati kažejo, da nekaterih pojmov, ki so predvideni pri posameznem predmetu za povezovanje z likovno umetnostjo v nekem razredu oz. vzgojno-izobraževalnem obdobju, v učnem načrtu likovne umetnosti ni zaslediti.

Ključne besede: • likovna umetnost • učni načrt za likovno umetnost • celostni učni proces likovne umetnosti • osnovna šola • medpredmetno povezovanje •

NASLOV AVTORICE: dr. Eda Birsa, Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta, Oddelek za razredni pouk, Cankarjeva 5, 6000 Koper, Slovenija, e-pošta: eda.birsa@pef.upr.si.

DOI 10.18690/ 1855-4431.10.2-3.163-180(2017), UDC: 37.091.2:73

ISSN 1855-4431 tiskana izdaja / 2350-4803 spletna izdaja © Revija za elementarno izobraževanje
Dostopno na: <http://journals.um.si> in <http://rei.pef.um.si>

Comparison of Syllabi and Inclusion of Recommendations for Interdisciplinary Integration of Visual Arts Contents

EDA BIRSA

Abstract We applied qualitative analysis to the syllabi of all subjects from the 1st up to the 5th grade of basic school in Slovenia in order to find out in what ways they contain recommendations for interdisciplinary integration. We classified them into three categories: references to subjects, implicit references, and explicit references. The classification into these categories has shown that certain concepts foreseen for integration with visual arts education in individual subjects for a certain grade or for a particular educational cycle cannot be found in the visual arts syllabus.

Keywords: • visual arts • syllabus for visual arts education • integrated teaching process of visual arts education • elementary school • interdisciplinary integration •

CORRESPONDENCE ADDRESS: Eda Birsa, Ph.D., University of Primorska, faculty of Education, Department for classroom instruction, Cankarjeva 5, 6000 Koper, Slovenia, e-mail: eda.birsa@pef.upr.si.

DOI 10.18690/1855-4431.10.2-3.163-180(2017), UDC: 37.091.2:73

ISSN 2386-0219 Print / 2463-8005 On-line © 2017 The Journal of Elementary Education

Available at: <http://rei.pef.um.si>

Uvod

Izhodišče za načrtovanje povezav pri pouku likovne umetnosti in drugih predmetnih področij so predpisani učni načrti za posamezne predmete, ki predstavljajo organizirano sistemsko ureditev učnih vsebin. Učinkovitost medpredmetnega povezovanja v učnem procesu se dosega z uresničevanjem predmetnih ciljev in upoštevanjem nekaterih pravil o medsebojnem sodelovanju (kolaboraciji) predmetov znotraj učnega načrta. Interdisciplinarnost oz. medpredmetne povezave je mogoče razčleniti na različne oblike glede na koncept povezovanja in stopnjo vpliva med predmeti oz. stopnjo ločenosti predmetnih področij (Fogarty, 2009; Rutar Ilc in Pavlič Škerjanc, 2010).

Za doseganje uporabnega znanja mora učitelj primerno načrtovati učni proces. Slovenski učni načrti so doživeli številne spremembe, nadgradnje in posodobitve, še vedno pa so ločeni po posameznih predmetnih področjih; učni proces vsakega predmeta se izvaja po svojem učnem načrtu. V vseh učnih načrtih so zapisana (večinoma splošna) priporočila za medpredmetno povezovanje vsebin oz. pojmov, kar daje učitelju popolno avtonomijo, svobodo pri odločanju o načinu povezovanja in o tem, katere vsebine so zanj primerne ali neprimerne za medpredmetno povezovanje. Dejstvo je, da vseh vsebin oz. pojmov in ciljev, ki jih predvidevajo učni načrti različnih predmetov, ni mogoče ali ni smiselno povezovati (Markun Puhan, Mori in Perger, 2002).

Ko se učitelj razrednega pouka odloči, da bo načrtoval medpredmetne povezave pri likovni umetnosti, mora pri snovanju likovnih nalog v učnih načrtih poiskati smiselne povezave med različnimi učnimi predmeti. Zaradi poznavanja individualnih posebnosti in potreb učencev ter posebnosti vsebin vseh učnih predmetov lahko pri načrtovanju povezav razmišlja o izbrani problematiki in jo načrtuje bolj celostno (Kepec, 2007; Markun Puhan idr., 2002; Tacol, 2003). Namen povezovanja pri likovni umetnosti je razumevanje in poglobljanje likovnih pojmov ter spoznavanje posebnosti likovnih tehnik in motivov. Možnosti za povezovanje likovnih pojmov je pri različnih predmetih precej, zato mora biti učitelj previden, da ne pretirava in da povezuje le takrat, ko je obravnava likovnega pojma bolj smiselna in ekonomična (da se ne ponavljajo pojmi pri več predmetih) v povezavi z različnimi pogledi drugih predmetnih področij (Kepec, 2007; Tacol 2007).

V praksi prihaja do nejasnosti glede načrtovanja in izvajanja medpredmetnih povezav v učnem procesu likovne umetnosti, kar so pokazali tudi izsledki opravljenih raziskav (Birska, 2015). V prispevku predstavljamo ugotovitve kvalitativne raziskave, s katero smo želeli ugotoviti, kakšna so priporočila za medpredmetno povezovanje z likovno umetnostjo v učnem načrtu za likovno umetnost in v posameznem učnem načrtu različnih učnih predmetov do petega razreda osnovne šole.

Razvoj vključevanja medpredmetnih povezav v učne načrte

Med cilji sodobnega pouka zasledimo prizadevanje za odpravo preobremenitve učencev pri usvajanju razdrobljenega in nepovezanega znanja, nakopičenosti ter nepreglednosti

učnih vsebin. Že v preteklosti so strokovnjaki opozarjali na neučinkovitost običajnega predmetnega pouka.

V 19. in na začetku 20. stoletja so se različne discipline in znanstvena področja razvijala neodvisno drugo od drugega. Sčasoma so strokovnjaki zaznali skupne značilnosti postopkov raziskovanja in znanstvenih spoznanj, kar je spodbudilo razmišljanje o medsebojnem povezovanju in postavljanju temeljev povezovanja različnih znanstvenih področij. Postopoma so bile vzpostavljene teoretične podlage učnih načrtov s Kerschesteinerjem, Wenigerjem in reformno pedagogiko. Usmerjene so bile v izboljšanje prostorskih pogojev, v boljši izkoristek razpoložljivega časa ter v povezanost vsebin med različnimi predmeti in znotraj posameznega predmeta (Drake in Burns, 2004; Drake, 2007; Strmčnik, 2001).

Nekatere spremembe v učnih načrtih so se skozi leta počasi uvajale in postopoma uveljavljale tudi na slovenskih tleh. Začetke zasledimo pri občasnem izvajanju ožjih, predvsem vsebinskih povezav med različnimi predmeti. Eden izmed strokovnjakov, ki je pisal o problematiki vključevanja medpredmetnega povezovanja, je bil Vranc (1937). V svojem delu *Osnove strnjene šolskega dela v teoriji in praksi* omenja teoretične osnove povezovanja na različnih področjih življenja in poudarja pomembnost celovitega izobraževanja zaradi nujnosti in teženj takratne družbe (prav tam).

V likovno poučevanje se zaradi družbenih potreb in razvoja industrije leta 1869 v slovenskem prostoru kot poseben predmet uvede risanje. Dolgo časa je bil podrejen drugim predmetom. Iz ciljev, nalog in smotrov tedanjih učnih načrtov je razvidno, da so učenci urili predvsem ročne spretnosti, natančnost ter razvijali opazovalne in posnemovalne zmožnosti pri upodabljanju različnih podob (Tacol, 1999). Proti koncu 19. stoletja so se slovenski pedagoški strokovnjaki začeli zgledovati po tujih, na podlagi njihovih dognanj so odpravili togo sistematiko ter v pouk risanja uvedli večjo sproščenost. Večja sprememba v smeri poudarjanja pomembnosti risanja kot sredstva izražanja lastnih predstav se je uvedla s potrditvijo učnega načrta leta 1911. Kljub spremembam, ki so večale ugled risanja kot predmeta, je ta še vedno vseboval elemente zastarelih konceptov posnemanja in vplivanja drugih predmetov. Med cilji in nalogami ni zaslediti povezovanj z vsebinami drugih predmetov do leta 1957, ko se je predmet risanje preimenoval v likovni pouk. V učnem načrtu je med cilji zaslediti težnje k izobraževanju in oblikovanju celostne osebnosti učenca, kot je »vzgajanje likovnega okusa, usmerjenega v pravilno ceno likovnih vrednot, s ciljem, da bo učenec pozneje pomagal družbi graditi estetsko okolje« (Tacol, 1999, str. 136). Vključeval je vsebine, ki so usmerjale učence k spoznavanju pojavov in stvari v naravi ter njihovih medsebojnih odnosov. Vsebine so si sledile postopoma in smiselno iz razreda v razred. Vse naštetu je pripomoglo k pripravi podlage za poznejšo uvedbo učinkovitejših medpredmetnih povezav. Tako so pri vsebinski prenovi učnih načrtov leta 1980 upoštevali temeljni vzgojno-izobraževalni cilj, in sicer »razvijati učence v svobodne, ustvarjalne, samostojne in celovite osebnosti« (prav tam, str. 139). Učni proces likovne umetnosti naj bi med drugim temeljil na razvijanju likovnoizraznih in ustvarjalnih zmožnosti učencev ter njihovih čustvenih, intelektualnih in motoričnih spretnosti, omogočati pa mora tudi možnost povezovanja z drugimi umetnostnimi in predmetnimi področji ter širšim

družbenim okoljem. Temeljni cilji so bili zasnovani na sodobnih načelih likovne umetnosti v svetu, ki so bila sprejeta na kongresu likovne pedagogike INSEA leta 1976 v Parizu in so postala merilo za izvajanje učinkovitega vzgojno-izobraževalnega procesa likovne umetnosti (Berce Golob, 1993; Tacol, 1999).

Pri konceptualnih in sistemskih spremembah kurikularne preнове (2011) je v Beli knjigi o vzgoji in izobraževanju med strateškimi izzivi ter usmeritvami vzgojno-izobraževalnega sistema mogoče zaslediti oblikovanje konceptov v smeri vseživljenjskega učenja, ki so skladni s koncepti družbe znanja. Ker to velja tudi za pouk likovne umetnosti, lahko v teh trditvah najdemo pomembna izhodišča. Poudarjena je pomembnost prepletanja ciljev, standardov in vsebin za pridobivanje kakovostnega, širokega znanja. Pomemben poudarek je namenjen spodbujanju organizacije učnega procesa, ki bo omogočal učencem usvajanje trajnega znanja ter zmožnosti njegove uporabe v različnih novih situacijah (Krek in Metljak, 2011).

Sodobni učni načrti so manj podrobni in omogočajo učitelju večjo svobodo pri organizacijsko-metodični izvedbi, več možnosti za vključevanje vsebinske aktualizacije, interpretacije učnih ciljev in vsebin ter medpredmetno povezovanje (Drake, 2007; Štemberger, 2008). Nacionalni učni načrti so opredeljeni glede na sposobnosti, znanje in starostno stopnjo učencev. Struktura učnih načrtov je nakazana z obravnavanimi vsebinami, ki si sledijo v šolskem letu, in zaporedjem vsebin iz razreda v razred. Učne vsebine so razvrščene linearno, zanje velja znanstvena sistematičnost in zato tudi kontinuiteta povezanosti učnih vsebin, ki se obravnavajo druga za drugo. Koncentrično razvrščene vsebine si sledijo od preprostega k sestavljenemu, od bližjega k daljnemu in iz razreda v razred. Učna vsebina je tako razdeljena na posamezne koncentre in se obravnava na različnih ravneh izobraževanja. Na predznanje oz. predhodne koncentre se opira toliko, kolikor se predhodno usvojeno znanje potrebuje za kontinuiteto, utemeljevanje in povezovanje vedno zahtevnejših oz. kompleksnejših učnih vsebin (Strmčnik, 2001; Štemberger, 2008).

Učni načrti, ki so usmerjeni v obravnavo vsebin ločeno od drugih predmetnih področij in spodbujajo fragmentarnost znanja, se odmikajo od sodobnih izobraževalnih usmeritev. Pri oblikovanju sodobnih učnih načrtov se pozornost vedno bolj posveča povezovanju ciljev in vsebin med različnimi predmetnimi področji. Mogoče so različne oblike oz. stopnje povezanosti. Glede na kompleksnost in intenzivnost povezovanja učnih predmetov lahko povezave razvrstimo na najosnovnejše navezovanje na nekatere vsebine ter na kompleksnejše povezave pri skupnih temah, učnih vsebinah, dejavnostih, metodah in postopkih oz. skupnih problemskih vprašanjih (Fogarty, 2009; Rutar Ilc in Pavlič Škerjanc, 2010).

Z medpredmetnim povezovanjem želimo doseči boljše učne učinke kot pri poučevanju in učenju v sistemu tradicionalnega pouka. Na celosten način se omogoča povečati predvsem učinek učenja, tako da so učenci zmožni povezovati ideje in koncepte pri reševanju problemov oz. problemskih situacij različnih predmetov.

Priporočila za medpredmetno povezovanje

V slovenskem učnem načrtu za likovno umetnost (Učni načrt. Likovna vzgoja, 2011) je medpredmetnim povezavam namenjena posebna podtočka pri didaktičnih priporočilih. Predstavljeni so standardi znanja, ki so razdeljeni na prvo, drugo in tretje vzgojno-izobraževalno obdobje. Pri predvidenih standardih znanja lahko zasledimo, da je povezovanje pridobljenega likovnega znanja in spretnosti z vsebinami drugih predmetov predvideno le v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju. Treba bi bilo razmisliti o spremembah oz. dopolnitvah standardov znanja in predvideti povezovanje likovnih vsebin z vsebinami drugih predmetnih področij tudi v drugem in tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju.

Zaradi specifičnosti predmeta sta v učnem načrtu za likovno umetnost navedena dva principa medpredmetnega povezovanja, pri čemer se upošteva, da ostaja povezanost »v smiselnem okviru, tako da so likovne vsebine vedno logične in jasne« (prav tam, str. 26). Povezovanje lahko temelji na pojmovni povezanosti različnih predmetov, besedni interpretaciji ali pa besedni in likovni interpretaciji. V prvem primeru lahko učitelj uporabi že usvojeni pojem drugega predmeta, ki je učencem v pomoč pri globljem razumevanju in dojetju likovnega pojma. V drugem primeru je povezava s pojmi drugih predmetov v pomoč pri spodbudi intenzivnejšega doživljanja likovnih pojmov in samostojne izvedbe ustvarjalne likovne interpretacije, ki izhaja iz zasnove likovnega vprašanja oz. likovnega problema. Učitelj mora pri načrtovanju povezav razmišljati o pojmovnih povezavah in ciljnih (ciljih likovne umetnosti in ciljnih drugih predmetov), ki jih načrtno prilagaja ter išče horizontalne, delne, celovite ali vertikalne povezave z drugimi predmetnimi področji, šolskimi dejavnostmi in dejavnostmi zunaj šole. Povezave se lahko izvajajo v rednem učnem procesu, v sklopu projektnega oz. kulturnega dne in pri interesnih dejavnostih. Pomembno je, da so učne priprave skrbno in strokovno zasnovane, pri čemer skupinsko sodelujejo vsi vpleteni učitelji (prav tam).

Priporočila za medpredmetno povezovanje so vodilo učiteljem razrednega pouka pri načrtovanju medpredmetnega učnega procesa likovne umetnosti. Smiselno je, da upoštevajo nekatere korake, ki si sledijo v logičnem zaporedju. Na ta način bo njihovo delo organizirano in smiselno strukturirano, ne nazadnje pa bo vplivalo tudi na ekonomično uporabo učiteljevega in učenčevega razpoložljivega časa. Najprej je treba previdno in dobro pregledati učni načrt za likovno umetnost. Nato je na vrsti izbira učne vsebine, teme oz. pojma ter učnih ciljev, ki so primerni za medpredmetno obravnavo. Razmišljati je treba o smiselnosti, ustreznosti, mogoči integrativni kontinuiteti in povezovalnem elementu. O zadnjem (npr. vsebini, temi, pojmu) je treba poiskati dodatne podatke in glede na te določiti izhodišče povezave. Predvideti je treba namreč sistem kurikularnih povezav, kar pomeni določiti obliko oz. vrsto povezave glede na število sodelujočih predmetov in povezanost med njimi. Pomembno je, da se pri povezovanju upoštevajo cilji vseh vključenih predmetov. Določita se vloga vključenih predmetov in koordinator, ki usklajuje medpredmetno povezovanje (če je vključenih več učiteljev). Izbere se primerna strategija povezovanja (ustrezen model), pri čemer se upoštevajo starostna stopnja otrok, likovni razvoj in predznanje učencev. Sledi izdelava dnevne učne

priprave, v kateri se predvidijo način ovrednotenja učnega procesa in pričakovani končni učni rezultati (Duh, 2011; Fogarty, 2009; Rutar Ilc in Pavlič Škerjanc, 2010).

Kvalitativna analiza slovenskih učnih načrtov do 5. razreda in povezovanje likovnih pojmov s pojmi drugih predmetnih področij

Po učnem načrtu naj bi razredni učitelj pri pouku likovne umetnosti načrtoval medpredmetne povezave tako, da izbere primerno učno vsebino in načrtuje prepletanje ter povezave ciljev in vsebin različnih predmetov. Miselne strategije in celostno obravnavo vsebin naj bi vzpostavil z enakovredno obravnavo procesnih ciljev in pojmov različnih predmetov ter spodbudil ustvarjalno reševanje likovnih nalog (Tacol, 2007). Učitelj naj bi s pomočjo medpredmetnega povezovanja razvijal likovno ustvarjalnost in ustvarjalnost sploh, saj je zadnje v današnji hitro razvijajoči se družbi nenadomestljivi razvojni dejavnik posameznika.

Učiteljem v prvem in drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju osnovne šole je z organizacijskega vidika morda nekoliko lažje medpredmetno povezovati, saj en učitelj uči večino predmetov in ima zato manj težav pri usklajevanju in načrtovanju medpredmetnega učnega procesa.

Metodologija

Opredelitev raziskovalnega problema

V praksi je zaradi različnih dejavnikov še vedno zaslediti veliko nejasnosti pri načrtovanju in izvajanju medpredmetnih povezav, predvsem v nižjih razredih osnovne šole. Vzroki so različni, eden izmed njih so lahko obstoječi učni načrti (Birsa, 2015; Tacol, 2007). Glede na izpostavljen problem smo opravili kvalitativno analizo dvanajstih učnih načrtov predmetov od 1. do 5. razreda osnovne šole v Sloveniji. Zanimalo nas je, kako so v učnih načrtih obravnavane medpredmetne povezave in kakšna so konkretna priporočila za povezovanje z likovnimi pojmi.

Raziskovalna metoda

Z deskriptivno metodo empiričnega pedagoškega raziskovanja smo izpostavili dejstva v analiziranem gradivu. S primerjalno oz. komparativno metodo smo med seboj primerjali učne načrte in iskali skupne značilnosti/razlike.

Postopek zbiranja in obdelave podatkov

Iz učnih načrtov različnih predmetov od 1. do 5. razreda smo izpisali vsa priporočila, nato smo jih po zasnovanih kriterijih razvrstili v posamezne kategorije.

Ob pregledu in kvalitativni analizi primerov medpredmetnih povezav v učnih načrtih učnih predmetov smo glede na obseg, kakovost in natančnost opredelitve priporočil le-te razvrstili v tri kategorije in dve podkategoriji.

- I. V kategorijo navedbe predmetov smo uvrstili primere navedb učnih predmetov, s katerimi se priporoča medpredmetno povezovanje (npr. družba – likovna umetnost).
- II. V drugo kategorijo, ki smo jo poimenovali implicitne navedbe, smo uvrstili kratke oz. splošne opredelitve medpredmetnih povezav, npr. med nekim učnim predmetom in izbranim likovnim področjem (npr. naravoslovje in tehnika – risanje).
- III. Kategorijo eksplicitne navedbe predstavljajo navedbe predmeta in konkretni primeri pojmov, tem ali vsebin. Kategorijo smo razdelili na dve podkategoriji, in sicer na motiv in vsebine oz. pojmi.

Rezultati in interpretacija

V preglednici 1 smo združili skupne lastnosti primerjave analiziranih učnih načrtov.

Preglednica 1: Priporočila za medpredmetno povezovanje v analiziranih učnih načrtih

Elementi opazovanja		UN SPO	UN DRU	UN GUM	UN GOS	UN NIT	UN SLO	UN MAT	UN ŠPO	UN ITD	UN TJA	UN TJA I	UN LUM
Vključevanje priporočil za medpredmetno povezovanje		*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Priporočila za medpredmetno povezovanje s predmetom likovna umetnost		*	*	*	/	*	*	*	/	*	/	*	*
Navedba predmetov: npr. družba – likovna umetnost		/	/	/	/	/	/	*	*	*	/	/	/
Implicitne navedbe: splošne opredelitve med predmetom in lik. področjem (npr. slovenščina – risanje)		*	/	/	/	*	/	/	/	*	/	/	/
Eksplicitne navedbe	Vsebine/ pojmi, relevantni za povezovanje z likovno umetnostjo	*	*	*	/	/	*	*	/	/	/	*	/
	Vsebine/ pojmi, ki niso relevantni za povezovanje z likovno umetnostjo	*	*	/	/	/	/	/	/	/	/	/	/
	motiv	/	*	/	/	*	*	*	/	*	/	*	/

Ugotovili smo (preglednica 1), da so predlogi za medpredmetno povezovanje v učnih načrtih različnih učnih predmetov zastavljeni različno. Zaradi posebnosti posameznih učnih načrtov navajamo ugotovitve ločeno po predmetih.

Učni načrt za spoznavanje okolja

Učni načrt za predmet spoznavanje okolja (Učni načrt. Spoznavanje okolja, 2011), ki se poučuje v 1., 2. in 3. razredu devetletne osnovne šole, ponuja priporočila za medpredmetno povezovanje z likovno umetnostjo. Za povezovanje podaja vsebinski okvir, v katerem se povezujejo cilji in nekatere vsebine likovne umetnosti. Pri tematskem

sklopu o času so predvidene povezave s pojmom ritem oz. ritmično ponavljanje. Pri obravnavi pojma prostor je predvideno povezovanje z likovnimi pojmi, ki jih učenci obravnavajo pri oblikovanju kiparskih oblik tridimenzionalnega prostora, tj. kiparstvo – prostorske predstave. Predvideno je tudi povezovanje pri pojmi, kot je reciklirani material, pri arhitekturi pa pri pojmi občutek za prostor, orientacija v zunanjem in notranjem prostoru ter oblikovanje kotičkov. Tudi pri obravnavi pojma snov je predvideno povezovanje z likovno umetnostjo ob spoznavanju pripomočkov, dela z različnimi orodji in materiali, skrbi za čistočo ter oblikovanju v tridimenzionalnem arhitekturnem prostoru z uporabo različnih materialov in gradiv. Tematski sklop o skupnosti predvideva povezave pri pojmu kulturne ustanove in galerije. Pri obravnavanju vsebin iz okoljske vzgoje naj bi učenci učno snov usvajali s pomočjo povezav s pojmi iz kiparstva, in sicer pri oblikovanju z recikliranimi materiali. Pri vsebini o postopkih (spretnostih) učni načrt predvideva povezave pri pojmi risanje in skica. Navedeni pojmi za izvedbo medpredmetnih povezav niso vedno najprimernejši oz. relevantni in z likovnega vidika smiselni. Kot smo že omenili, mora izbira pojmov temeljiti na spodbujanju boljšega in lažjega razumevanja pojmov, obravnavanih pri spoznavanju okolja. Učenci so večkrat zavedeni; na tak način učitelji izvajajo nepravilne postopke medpredmetnih povezav, učencem pa vsebine niso razumljivejše. Večkrat so dodatno zmedeni in posledično ne razumejo bistvenih vsebin.

Učni načrt za družbo

Učni predmet družba se poučuje v 4. in 5. razredu. »Poudarek in namen predmeta je spoznavanje razmerja med posameznikom, družbo in naravnim okoljem« (Učni načrt. Družba, 2011, str. 4). Podani so predlogi za medpredmetno povezovanje z likovno umetnostjo, pri čemer je omenjeno, da je povezava »priporočljiva pri izbiri likovnih motivov in ob uporabi različnih tehnik, povezanih z ljudmi in okoljem v času in prostoru« (prav tam). Navedeni so pojmi za povezavo, npr. »šege, navade, zgodovinski spomeniki, domača obrt, panjske končnice, stavbarstvo – kozolec, muzeji, galerije, spomeniki, likovni umetniki idr.« (prav tam). Priporočila so zelo skopa in ne dajejo pravih izhodišč za medpredmetno povezavo z likovno umetnostjo. Medpredmetna povezava v takšnem primeru temelji na upodabljanju motivov z izbrano vsebino, pri čemer se zanemari realizacija likovnih ciljev, ali pa pri likovni umetnosti nastajajo plakati, realizirajo pa se cilji predmeta družba.

Učni načrt za glasbeno umetnost

Učni načrt za glasbeno umetnost (Učni načrt. Glasbena vzgoja, 2011) deli interdisciplinarne teme na spoznavanje in uporabljanje sodobne tehnologije ter na skrb za zdravo počutje in primerno zvočno okolje. Medpredmetne povezave načrtuje na dveh ravneh: povezovanje s procesi in cilji učenja, med katere šteje spretnosti, sposobnosti in znanja, ter z vsebinami in pojmi. Priporočila za povezovanje so razdeljena po posameznih vzgojno-izobraževalnih obdobjih. Za prvo vzgojno-izobraževalno obdobje predvideva povezovanje z likovno umetnostjo pri naslednjih pojmi: »umetnik, barva, lik, črta, pika, celota, deli celote, oblika, ponavljanje, večji – manjši, različen – enak, enakomerno – neenakomerno, nizanje, ritem, prostor, trd, mehak, hrapav, gladek itd.« (Učni načrt.

Glasbena vzgoja, 2011, str. 27). Za drugo vzgojno-izobraževalno obdobje predvideva povezovanje z naslednjimi pojmi: »črte, prostori, lestvica, ritem, nizek – visok, sorodne – različne barve, svetlo, temno, harmonija, disharmonija, prostor, kulturna dediščina, celota, deli celote, prostor, gledališče, oder, scena, ponavljanje, simetrija, nesimetrija idr.« (prav tam). Tudi v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju naj bi povezovanje z likovno umetnostjo potekalo ob pojmih. Navedena priporočila so izčrpana in vezana na pojmovno povezovanje, kar sovпада s smernicami predmeta likovna umetnost, pri katerem je učitelj spodbujen k uporabi različnih učnih strategij, ki pripomorejo k celostnemu razumevanju obravnavanih vsebin pri glasbeni in likovni umetnosti.

Učni načrt za gospodinjstvo

Učni načrt za predmet gospodinjstvo (Učni načrt. Gospodinjstvo, 2011), ki se izvaja v 5. in 6. razredu, priporoča povezovanje pri tematskih sklopih oz. učnih vsebinah, med katerimi lahko učitelji posameznih predmetov individualno poiščejo primerne pojme za povezave. Navedena priporočila so zelo pomanjkljiva. Učitelju sicer dopuščajo veliko svobode pri izbiri vsebin za povezovanje, vendar je ravno zaradi prevelike svobode v praksi zaslediti težnjo k uporabi nepravilnega postopka povezovanja.

Učni načrt za naravoslovje in tehniko

Opredeljuje učne vsebine za 4. in 5. razred. Omogoča več možnosti medpredmetnega načrtovanja in izvajanja učnega procesa. Pri učni vsebini o snovi predvideva povezovanje pojmov, kot so kiparstvo, glina in maketa. Pri spoznavanju sile in gibanja priporoča povezovanje s pojmom risanje in skica. Pri obravnavi človeka lahko učitelj poveže pojem zunanja podoba človeka, medtem ko lahko pri spoznavanju živih bitij povezuje pojme oz. uporabi različne likovne tehnike, s katerimi učenci upodabljajo živa bitja ali družinski album (Učni načrt. Naravoslovje in tehnika, 2011). Tudi v tem primeru je povezovanje večinoma usmerjeno v upodabljanje motivov iz vsebin predmeta naravoslovje in tehnika. Učitelji zato zlahka zaidejo v neprimerno in neučinkovito medpredmetno povezovanje.

Učni načrt za slovenščino

Učni načrt za slovenščino (Učni načrt. Slovenščina, 2011) predvideva povezovanje besednega sporazumevanja z nebesednim sporočanjem, ki ga nudi tudi likovna umetnost. Povezave so priporočene na vsebinski ravni, ravni procesnega znanja in konceptualni ravni, ta pa predvideva poglobljanje in razumevanje istih pojmov različnih predmetnih področij. Povezave z likovno umetnostjo so predvidene predvsem pri obravnavi književnosti in umetnostnih besedil. V prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju sta med operativnimi cilji tematskega sklopa o književnih zvrsteh in vrstah predvidena naslednja: »zaznavajo likovno oblikovanost pesmi/besedila« (Učni načrt za slovenščino, 2011, str. 14) in »na koncu vzgojno-izobraževalnega obdobja likovno oblikujejo besede in tematski besedni asociogram (slikanje z besedami)« (prav tam, str. 19). V drugem vzgojno-izobraževalnem obdobju zasledimo namig pri istem tematskem sklopu, npr. »zaznavajo likovno podobo pesmi, pozneje razumejo tudi povezavo med likovnostjo in

sporočilnostjo besedila« (prav tam, str. 35). Pri tematskem sklopu razvijanje recepcijske zmožnosti s tvorjenjem in (po)ustvarjanjem ob umetnostnih besedilih (pisanje, interpretativno branje, govorjenje) zasledimo cilj: »učenci likovno oblikujejo tematski besedni asociogram, razporejajo besede po papirju v likovno pesem in posnemajo likovnost konkretne pesmi« (prav tam, str. 40). Zapis priporočil je dokaj nejasen, saj na eni strani poudarja pojmovno povezavo, pri konkretnjših navedbah pa se poudarijo ilustriranje, opisovanje ilustracij, razporejanje besed ipd.

Učni načrt za matematiko

Tudi učni načrt za matematiko predvideva medpredmetno povezovanje s predmetom likovna umetnost. Vsebine, primerne za povezovanje z likovno umetnostjo glede na zastavljene cilje, je mogoče zaslediti le v enem primeru, in sicer pri obravnavi simetrije in vzorcev, pri kateri se predvideva povezovanje z »izrazno preiskavo (likovna vzgoja, tehnika in tehnologija idr.): simetrija v naravi, zlati rez, slikovna zaporedja z geometrijskimi vzorci, ornamenti idr.« (Učni načrt. Matematika, 2011, str. 78). Sicer je med številnimi vsebinami zaslediti tudi druge možnosti, a je odvisno od učitelja, ali bo zaznal možnost povezave z likovno umetnostjo ali ne. Menimo, da je možnosti za povezovanje z matematiko veliko, a v učnem načrtu za matematiko tega ni mogoče zaslediti. V obstoječem učnem načrtu je konkretno predstavljen samo en primer medpredmetnega povezovanja, druge možnosti pa učitelj, če tako želi, poišče samostojno. Menimo, da prevelika svoboda pri izbiranju vsebin učitelja zlahka zavede k uporabi nepravilnega postopka povezovanja.

Učni načrt za športno vzgojo

Učni načrt za športno vzgojo predvideva povezovanje vsebin oz. pojmov z likovno umetnostjo le v tretjem vzgojno-izobraževalnem obdobju, in sicer pri obravnavi vsebin o razvoju in spremljavi »gibalnih sposobnosti (moč, hitrost, gibljivost, skladnost (koordinacija) gibanja, vzdržljivost)« in »pomenu kondicijske pripravljenosti« (Učni načrt. Športna vzgoja, 2011, str. 51). Naveden je samo predmet likovna umetnost, obširnejša oz. natančnejša navodila in priporočila pa niso na voljo. Med številnimi pojmi in vsebinami v učnem načrtu zasledimo tudi druge možnosti, a je tudi v tem primeru odvisno od učitelja, ali bo vsebino zaznal in izvedel medpredmetno povezavo.

Učni načrt za italijanščino kot drugi jezik

Učni načrt za italijanščino kot drugi jezik (Učni načrt. Italijanščina kot drugi jezik, 2011) na narodno mešanem območju slovenske Istre poudarja prednosti medpredmetnih povezav pri poučevanju in doseganju vzgojno-izobraževalnih ciljev drugega jezika. Navedbe so predvsem splošne in ponujajo le usmeritve, s katerim predmetom bi bilo smiselno neko vsebino povezovati. Nekatere vsebine pa so le v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju usmerjene v povezovanje tudi z likovno umetnostjo, in sicer z motivom.

Učni načrt za angleščino

Učni načrt za angleščino (Učni načrt. Angleščina, 2016) predvideva poučevanje angleškega jezika od 4. razreda naprej. Predvideva povezave na vsebinski ravni, ravni učnih strategij, ravni štirih jezikovnih zmožnosti, ravni didaktičnih strategij in organizacijski ravni. Glede povezovanja z likovno umetnostjo ni konkretnih priporočil. Priporočila v učnih načrtih predmetov športna vzgoja, italijanščina in angleščina (poučevanje angleškega jezika od 4. razreda naprej) so zelo pomanjkljiva. Možnosti za izvajanje povezav ob pojmih je veliko. Učitelji se pri tem samostojno odločajo, kako in s čim bodo medpredmetno povezovali. Kot smo že omenili, menimo, da prevelika svoboda pri izbiranju vsebin zelo pogosto vodi učitelja k uporabi nepravilnega postopka povezovanja.

Učni načrt za tuji jezik

Tuji jezik se poučuje v 2. in 3. razredu, v 1. razredu pa kot neobvezni izbirni predmet. Oba učna načrta za tuji jezik ponujata nekaj primerov povezav z učnim načrtom likovne umetnosti:

»Učenci preizkušajo različne risarske materiale in pripomočke, opazujejo in primerjajo zglede linij v naravi, okolju, likovnih delih, pri risanju uporabijo preprosta računalniška orodja, izkustveno mešajo barve in mešajo primarne barve ter s tem dobijo sekundarne barve, razvijajo občutek za svetljenje in temnenje barv in naslikajo sliko s svetlimi in temnimi barvami, razvijajo prostorske in ravninske predstave, ki kot temeljna predpismenjevalna zmožnost pripomorejo k uspešnejšemu branju in pisanju.« (Učni načrt. Tuji jezik v 1. razredu 2013, str. 17.)

Zasledimo priporočilo, ki spodbuja učitelje k uporabi likovnih del, nastalih pri pouku likovne umetnosti, »npr. voščilnice, upodobitve življenjskih okolij in živih bitij, avtoportrete idr. kot podlago za jezikovne dejavnosti pri tujem jeziku« (prav tam). V učnih načrtih je zapisano tudi opozorilo glede nepravilnosti pri povezovanju z likovno vzgojo: »Velja pa izpostaviti pasti iz prakse medpredmetnega povezovanja tujega jezika z likovno vzgojo, ki se prepogosto sprevrže v risanje ali barvanje 'kar tako', brez natančno načrtovanih ciljev« (prav tam).

Učni načrt za likovno umetnost

Učni načrt za likovno umetnost predvideva povezovanje z drugimi predmetnimi področji in vsakdanjim življenjem (Učni načrt. Likovna vzgoja, 2011, str. 4). Povezovanje pridobljenih znanj in spretnosti je predvideno le v prvem vzgojno-izobraževalnem obdobju, kar lahko razberemo iz predvidenih standardov znanja (prav tam, str. 19). V posebni podtočki učnega načrta so podani le splošni napotki za medpredmetno povezovanje brez konkretnih primerov (prav tam, str. 26). Učiteljem se tako dopušča svobodna in avtonoma izbira pri odločanju o načrtovanju vsebin in izvajanju povezav z drugimi predmeti. Pomembno pa je opozoriti, da se spodbuja predvsem pojmovno

povezovanje, ki naj bi pripomoglo k spodbujanju celostnega doživljanja likovnih pojmov in izvorni realizaciji likovnih nalog (prav tam).

Sklep

V raziskavi smo kvalitativno analizirali dvanajst slovenskih učnih načrtov različnih predmetov do 5. razreda osnovne šole. Ugotovili smo, da je v vseh učnih načrtih zaslediti priporočila za medpredmetno povezovanje. Največkrat so opredelitve/navodila zapisana v posebnem poglavju, po navadi v zaključnem delu učnih načrtov, in veljajo za vsa tri vzgojno-izobraževalna obdobja. Priporočila in predloge smo razvrstili v tri kategorije. Izkazalo se je, da navedeni pojmi za izvedbo medpredmetnih povezav niso vedno najprimernejši, relevantni in z likovnega vidika smiselni. Zato učitelji večkrat izvajajo nepravilne postopke medpredmetnih povezav, učencem pa vsebine oz. obravnavani pojmi niso razumljivejši. V nekaterih učnih načrtih so priporočila zelo skopa in ne dajejo pravih izhodišč za medpredmetno povezavo z likovno umetnostjo. Medpredmetno povezovanje velikokrat temelji na upodobitvi motiva, pri čemer se uresničujejo cilji le enega predmeta, likovnih ciljev pa si učitelj niti ne zastavi. Učitelji zato zlahka zaidejo v neprimerno in neučinkovito medpredmetno povezovanje (Drake, 2007; Tacol, 2007). Učitelji imajo veliko možnosti za povezovanje z matematiko, športno vzgojo, gospodinjstvom in drugimi predmeti, ki pa jih morajo poiskati sami. Zaradi nejasnosti in nepoznavanja postopkov učinkovitega medpredmetnega povezovanja vodi tak način dela do nepravilnosti, ki negativno vplivajo na celostni razvoj učencev.

S kategorizacijo priporočil za medpredmetno povezovanje smo ugotovili neskladnost pri izbiri pojmov za povezovanje med različnimi učnimi predmeti. Lahko izpostavimo nekaj primerov, npr. priporočilo v učnem načrtu predmeta družba, ki predvideva povezavo pojmov šege in navade z likovno umetnostjo. Tudi učna načrta za predmet naravoslovje in tehnika ter za predmet spoznavanje okolja predvidevata povezavo pojma skica. Omenjenih pojmov v učnem načrtu likovne umetnosti ne zasledimo.

Učni načrt glasbene umetnosti ponuja največ možnosti za povezovanje ob pojmih, kar se spodbuja tudi pri poučevanju likovnih vsebin. Kljub temu v učnem načrtu za likovno umetnost ne zasledimo konkretnih primerov za pojmovne povezave. Kot opisuje Tacol (2007), naj bi bil učni proces pri likovni umetnosti usmerjen v prenos znanja o likovnih pojmih na razumevanje pojmov drugih predmetnih področij in obratno. Učenci bi likovni problem na ta način lažje razumeli in ponotranjili, kar bi vplivalo na miselne procese in ustvarjalnost pri samostojnem reševanju likovnih nalog (prav tam).

Posodabljanje učnih načrtov posameznih učnih predmetov po skupnih načelih, ki predvidevajo vključevanje medpredmetnih povezav, je le prvi korak. Smiselno bi bilo doreči tudi medsebojne interakcije med učnimi predmeti oz. predmetnimi področji. Razmišljati bi morali o poenotenju zapisa priporočil o medpredmetnem povezovanju, kar bi omogočalo večjo preglednost vsebin, pojmov ter smiselne, učinkovite povezave.

Smiselno bi bilo posodobiti tudi učni načrt za likovno umetnost in ga dopolniti z natančnejšimi priporočili za pojmovno medpredmetno povezovanje. Na ta način bi

učitelje pri povezovanju likovnih vsebin oz. pojmov usmerili v postopke medpredmetnih povezav, ki bi pripomogli k učinkovitejšemu izobraževanju in podajanju celostnega likovnega znanja. To potrjujejo tudi izsledki opravljenih raziskav (Fiske, 1999; Strmčnik, 2001; Drake in Burns, 2004; Paulič, 2004; Sardoč, 2004; Birsa, 2011), saj kažejo na pozitivne učinke povezovanja pojmov med različnimi predmetnimi področji zaradi višanja učne uspešnosti, ta pa sloni na celovitejšem spoznavanju in učinkovitejši organizaciji učne ure.

Summary

In modern-day school, teaching process must be set in place such that shall enable students an integrated growth in cognitive, emotional and psychomotor field. Planning the teaching process of visual arts aided by interdisciplinary integration based on appropriate choice of visual arts contents and concepts should motivate the teacher to eliminate some of the obstacles in mastering visual arts activities and should ensure greater integration of acquired visual arts information. Teachers may obtain instructions or motivation for integration in the syllabi. It is not practical to integrate all (visual arts) contents and concepts and goals foreseen by the syllabi of various subjects (Markun Puhan et al., 2002). In visual arts education the teacher should apply interdisciplinary integration in order to deepen the knowledge of visual arts concepts and of other subjects. There are several options available; therefore the teacher should take more care to avoid making ineffective integration (Kepec, 2007, Tacol 2007). In the syllabus the teacher should opt for appropriate teaching content and should plan to interplay and integrate contents and goals of various subjects. The teacher should handle the selected contents in an integrated manner through equivalent treatment of procedural goals and concepts of various disciplines and should thereby encourage creative visual arts work (Kobal, 2016; Tacol, 2007).

In the paper we present findings obtained in connection with recommendations for interdisciplinary integration that are available to teachers in the syllabi. We have carried out qualitative analysis of twelve syllabi of various subjects up to the 5th grade of basic school in Slovenia. The findings show that it is possible to trace recommendations for interdisciplinary integration in all the syllabi. The recommendations found in the analysed syllabi are presented differently in terms of quality, scope and accurateness as to the definition of interdisciplinary integration. We have classified the proposals and recommendations into three categories: references to subjects, implicit references, and explicit references. When examining the syllabi and recommendations for integration, a certain level of inconsistency can be established, and that is mostly because certain terms which are planned for a certain subject for integration with visual arts education for a certain grade or a certain educational period cannot be found in the visual arts syllabus. We determined that in the majority of syllabi the instructions or recommendations are mostly very general, thereby giving the teacher complete autonomy in making decisions and planning for interdisciplinary integration. In certain syllabi, the recommendations are very limited and offer no appropriate starting points for interdisciplinary integration with visual arts education. Contents integration is often based on the representation of a motive. Most often the goals of only one subject are realized, and it frequently happens

that the teacher does not even set the goals for visual arts. All of this often leads to inadequate and inefficient interdisciplinary integration (Tacol, 2007). The analysis of the syllabi showed that there are a great many opportunities for integration with mathematics, physical education, home economics, and with other disciplines. Teachers should be motivated to look for all the potential opportunities for integration with the mentioned disciplines by themselves. It is, however, different with music syllabus, which strictly directs the teacher into integration through concepts, something that is desirable also in the teaching of visual arts contents. Regrettably, visual arts syllabus fails to make any specific examples for conceptual integration. It would therefore be useful to update it in the future and supplement it with more accurate recommendations for conceptual interdisciplinary integration. Any uncertainty and unfamiliarity with the procedures of efficient interdisciplinary integration may lead to irregularities in teaching resulting in a negative impact on students' integrated growth. By updating the existing syllabi it would be possible to harmonize the terms or contents for interdisciplinary integration among various subjects, thus facilitating more efficient implementation of integrations and presentation of knowledge in the field of visual arts, or any other disciplinary field, in an integrated manner.

Literatura

- Alexander, P. A., Dinsmore, D. L., Parkinson, M. M. & Winters, F. I. (2011). Self-regulated learning in academic domains. In B. J. Zimmerman & D. H. Schunk [Eds.] *Handbook of self-regulation of learning and performance* (pp. 393–407). New York, NY: Routledge.
- Berce Golob, H. (1993). *Likovna vzgoja. Načini dela pri likovni vzgoji. Priročnik za učitelje na predmetni stopnji osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
- Birsa, E. (2011). Interdisciplinary integration in artclasses in the fifth grade of elementary school = Interdisciplinarna integracija na satovima likovne kulture u petom razredu osnovne škole. V A. Jurčević Lozančić in S. Opić (ur.), *Škola, odgoj i učenje za budućnost = School, education and learning for the future: collected papers of special focus symposium* (str. 263–275). Zagreb: Sveučilište, Učiteljski fakultet.
- Birsa, E. (2015). *Medpredmetno povezovanje pri pouku likovne vzgoje* (Doktorska disertacija). Pedagoška fakulteta, Koper.
- Drake, S. M. in Burns, R. C. (2004). *Meeting Standards Through Integrated Curriculum*. Alexandria, Virginia: Association for Supervision and Curriculum Development: ASCD, cop.
- Drake, S. M. (2007). *Creating Standards-Based Integrated Curriculum. Aligning Curriculum, Content, Assessment, and Instruction*. Second Edition. Thousand Oaks: Corwin Press.
- Duh, M. (2011). Likovna vzgoja. V L. Marjanovič Umek ... (et al.), Lili in Bine. *Priročnik za poučevanje in medpredmetno povezovanje v prvem triletju* (str. 38–98). Ljubljana: Rokus Klett.
- Fiske, E. B. (1999). *Champions of change. The impact of the Arts on learning*. Pridobljeno s <https://eric.ed.gov/?id=ED435581>
- Fogarty, R. (2009). *How to integrate the curricula*. Third Edition. Thousand Oaks: Corwin A SAGE Company.
- Kepec, M. (2007). Likovna vzgoja in možnosti medpredmetnega povezovanja. *Razredni pouk: revija Zavoda RS za šolstvo*, 9 (3), 24–26.
- Kobal, L. (2016). Likovna ustvarjalnost: mnenja učiteljev likovne umetnosti v slovenskih nižjih srednjih šolah v Italiji in italijanskih osnovnih šolah v Sloveniji. *Annales. Ser. hist. sociol.*, 26 (2), 343–354.
- Krek, J. in Metljak, M. (2011). *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. 1. izd.,

2. natis. Ljubljana: Pedagoški inštitut.

- Markun Puhan, N., Mori, I. in Perger, M. (2002). Medpredmetno povezovanje vzgojnih predmetov v prvem in drugem triletju osnovne šole. V A. Zupan ... (et al.), *Simpozij Modeli poučevanja in učenja*, Portorož, 3. do 5. marec 2002: zbornik prispevkov (str. 63–67). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Paulič, O. (2004). Globalno učenje in motivacija pri pouku likovne umetnosti, umetnostnozgodovinski del v gimnaziji. V M. Prevodnik (ur.), *Mednarodni kolokvij o motivaciji pri pouku likovne vzgoje in likovne umetnosti* (1; 2004; Škofja Loka). Aktualne teme, dimenzije, perspektive in dileme motiviranja otrok, učencev in mladine pri izvajanju likovnih dejavnosti v vrtcih in pri pouku likovne vzgoje in likovne umetnosti: zbornik prispevkov (str. 12–14). Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Rutar Ilc, Z. in Pavlič Škerjanc, K. (2010). *Medpredmetne in kurikularne povezave: priročnik za učitelje*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Sardoč, M. (2004). *Medpredmetno povezovanje vzgojno-izobraževalnega procesa v 9-letni osnovni šoli: evalvacijska študija (zaključno poročilo)*. Ljubljana: Pedagoški inštitut.
- Strmčnik, F. (2001). *Didaktika. Osrednje teoretične teme*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Štemberger, V. (2008). Načrtovanje in izvajanje medpredmetnih povezav. V J. Krek, T. Hodnik Čadež, J. Vogrinc, B. Sicerl Kafol, T. Devjak in V. Štemberger, *Učitelj v vlogi raziskovalca: akcijsko raziskovanje na področjih medpredmetnega povezovanja in vzgojne zasnove v javni šoli: zbornik prispevkov* (str. 93–111). Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Tacol, T. (1999). *Didaktični pristop k načrtovanju likovnih nalog. Izbrana poglavja iz likovne didaktike*. Ljubljana: Debora.
- Tacol, T. (2002). Problemski pouk likovne vzgoje in medpredmetno povezovanje v novem kurikulumu. *Sodobna pedagogika*, 53 (2), 40–49.
- Tacol, T. (2003). *Likovno izražanje. Didaktična izhodišča za problemski pouk likovne vzgoje v devetletni osnovni šoli*. Ljubljana: Debora.
- Tacol, T. (2007). *Creative lessons of visual art education*. Bratislava: Digit, cop.
- Učni načrt. *Osnovna šola s slovenskim učnim jezikom na narodno mešanem območju slovenske Istre. Italijanščina kot drugi jezik*. (2011). Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_ita_J2_OS.pdf
- Učni načrt. *Program osnovna šola. Angleščina*. (2016). Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_anglescina.pdf.
- Učni načrt. *Program osnovna šola. Družba*. (2011). Pridobljeno s http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Druzba_obvezni.pdf.
- Učni načrt. *Program osnovna šola. Glasbena vzgoja*. (2011). Pridobljeno s http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Glasbena_vzgoja_obvezni.pdf.
- Učni načrt. *Program osnovna šola. Gospodinjstvo*. (2011). Pridobljeno s http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Gospodinjstvo_obvezni.pdf.
- Učni načrt. *Program osnovna šola. Likovna vzgoja*. (2011). Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_likovna_vzgoja.pdf.
- Učni načrt. *Program osnovna šola. Matematika*. (2011). Pridobljeno s http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Matematika_obvezni.pdf.
- Učni načrt. *Program osnovna šola. Naravoslovje in tehnika*. (2011). Pridobljeno s

http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Naravoslovje_in_tehnika_obvezni.pdf.

Učni načrt. *Program osnovna šola. Slovenščina.* (2011). Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_slovenscina_OS.pdf.

Učni načrt. *Program osnovna šola. Spoznavanje okolja.* (2011). Pridobljeno s http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Spoznavanje_okolja_obvezni.pdf.

Učni načrt. *Program osnovna šola. Športna vzgoja.* (2011). Pridobljeno s http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/podrocje/os/devetletka/predmeti_obvezni/Sportna_vzgoja_obvezni.pdf.

Učni načrt. *Program osnovna šola. Tuji jezik v 1. razredu.* (2013). Pridobljeno s http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/prenovljeni_UN/UN_TJ_2_in_3_razred_OS.pdf

Vranc, E. (1937). *Osnove strnjenege šolskega dela v teoriji in praksi.* Ljubljana: Slovenska šolska matica.

